

MOŽE I INFORMATISTIKA

Na članak STEM i SSH (Jezik, br. 5., 2015.), reagirao je gospodin Tomislav Nürnberger (Jezik, br. 1., 2016.).

Iz njegova teksta nedvosmisleno proizlazi da se smatra računalnim profesionalcem i da mu riječ informatičar nije dobra u opisu njegova djelovanja.

Polazim od misli mog velikog terminološkog učitelja prof. N. Maleševića. Istina, poučavao me je materijale, ali dao je neprocjenjiv doprinos stvaranju stručnog nazivlja. A ta misao glasi: „Stvaratelj nazivlja mora poznavati i rabiti više jezičnih izvora. Posebno ako se radi o tako nepreciznom, analitičkom jeziku kakav je engleski.“

Pokušat ću to objasniti na dva načina. Prvo, nešto proširenijom interpretacijom njemačkog izraza za STEM, a to je MINT. Drugo, pokušat će se uvesti novi naziv za razliku od informatičara, informatik.

Upiše li se u tražilicu ključne riječi *MINT-Fächer*, pojavit će se odgovor od 58 500 tekstova. Odabran je onaj iz Wikipedije (pristupljeno 15. 11. 2015.): „Ta složena kratica predstavlja zajednički opis pouke i studijskih predmeta za zvanja iz područja matematike, informatike, prirodne znanosti

i tehnike. Zainteresirani mogu više saznati o tome sigurno danas središnjem inovacijskom području ljudskih djelatnosti.“

Pišem zajedno s kolegom tekst o povezanosti informacije, energije i materije. On me je naučio zašto treba pisati i govoriti energijska (od energija) efikasnost (engl. *energy-efficiency*), a ne energetska (energetika) efikasnost (engl. *energetical efficiency*), kako nam to nameće vrlo *stručna* administracija. On je predložio da u tekstu rabimo dvije definicije vezane uz informaciju i predložio je sljedeće.

„Tehnika koja obuhvaća sve aktivnosti za proizvodnju informacija je *informatika* (engl. *information technology* – IT, njem. *Informationstechnik*). Predlaže uvođenje naziva *informatistika* kao zajedničko ime za znanstvenu disciplinu, gospodarsku djelatnost te prirodne i društvene (tehničke) tokove i procese vezane uz informaciju. Osoba koja se bavi informacijama je *informatik*.“

Osobno, tijekom školovanja smisleno je poučavati informatiku kao gospodarsku djelatnost te prirodne i društvene (tehničke) tokove i procese vezane uz informaciju. To bi bili informatičari. A gospodin T. Nürnberger očito se razumije i djeluje i na području znanstvene grane računalne znanosti. U tom slučaju bi on bio informatik.

profesor emeritus Igor Čatić

PELUD JE MUŠKOGA RODA BAREM OD 1856.

Nakon dvaju mojih pisama o rodu imenice *pelud*, odnosno o tome da je *pelud* muškoga, a ne ženskoga roda (pisma sam poslao i na neke druge adre-

se), upozoren sam na opširan rad o toj imenici u Jeziku, god. 51., 2004., pod naslovom Peludne dvojbe. Odmah ću reći da mislim kako je u tom radu najvažnije to što uvjerljivo dokazuje da se *pelud* u naše doba „smatra izrazitim hrvatskim leksičkim obilježjem“ te da sa svojim brojnim tvorenicama ima pred-

nost pred latinizmom *polen*, a naročito pred dvočlanim izrazom *cvjetni prah*. Međutim, čini mi se da i dalje ostaju neke dvojbe.

Premda treba prihvatiti činjenicu da je *pelud* ne samo dvorodnica, odnosno imenica i muškoga i ženskoga roda te da ju, osim njena tvorca, Bogoslava Šuleka, upravo kao imenicu ženskoga roda navodi i rječnik I. Filipovića (1875.), ipak se nameće pitanje kako to da „hrvatski suvremeni rječnici (jednojezični, dvojezični; opći, stručni) i jezični savjetnici *pelud* bilježe u muškom rodu“? Zar svi oni nekritički ostaju u „Maretićevim okvirima“ ili možda Šuleku za inat navode da je *pelud* muškoga roda kao što je to, njegovim rječnicima nesklon, učinio Đuro Daničić (Đorđe Popović) u svom rječniku već 1882.? K tomu, zašto je riječ *pelud* iz hrvatskoga jezika i u slovenski jezik ušla baš kao *pelod* (jasno, muškoga roda), a prema mišljenju jednoga poznatog slovenskog jezikoslovca prvi put se spominje 1875.?

Ali *pelud* je muškoga roda i u rječniku D. A. Parčića iz 1901. (dakle već 115 godina) koji je, ne samo po izboru riječi, očito vrlo sklon Šuleku – za razliku od onoga što pokazuje Broz-Ivekovićev rječnik iz iste godine u kojem valjda nema nijedne Šulekove riječi (npr. ni časopisa), pa, jasno, ni *peluda*, već uz natuknicu *cvjetan* spominje samo, i Maretiću mio, *cvjetni prah*, *cvjetni prašak*.

Za ženski rod imenice *pelud* vrlo malo može značiti to što je kao dvorodnica navedena i u postumno objavljenom Rječniku hrvatskoga književnog jezika Julija Benešića (1990.). Isti Benešić, za života, u svom Hrvatsko-poljskom rječniku (1949.) uz *pelud* bilježi samo muški rod. Ali što zapravo za rod riječi *pelud* uopće mogu značiti rječnici, pogotovo rječnik književnog jezika?

Riječ *pelud* nije previše književna, pogotovo nije pjesnička riječ. To prilično uvjerljivo pokazuje i Hrvatski čestotni rječnik Milana Mogaša, Maje Bratanić i Marka Tadića

iz kojega se vidi da je *pelud* po učestalosti na 557. mjestu (od 569) te se pojavljuje samo 13 puta za razliku od *cvijeta*, *cvijetka* i *latice* koji se ukupno pojavljuju gotovo trideset puta češće negoli *pelud*!

Budući da je *pelud* tako rijetka riječ, jasno je da za njen rod ne mogu značiti mnogo ni rezultati ankete provedene na Filozofskom fakultetu u Osijeku među 100 studenata hrvatskoga jezika i književnosti prve godine studija u prvom tjednu nastave. Nije toliko važan mogući prigovor što su „ispitanici većinom slavonski štokavci“, već upravo to što je riječ rijetka i što je nesigurnost u rodu, tvrdio bih, nastala tek u posljednje vrijeme, a sada na to presudno utječe Hrvatski jezični portal koji navodi da je *pelud* muškoga roda, a onda nudi samo – žensku deklinaciju! Na to još presudnije utječe sam *računalni pravopis* koji ne da uporabiti zavisne padeže riječi *pelud* po muškoj deklinaciji!

No, ne stoji tvrdnja koja je u spomenutom radu navedena u prvoj rečenici nakon podnaslova o rodu imenice *pelud*: „Kada je iz Šulekovih rječnika *pelud* ušla u hrvatski jezik, bila je ženskoga roda“. Naime, Šulek u Njemačko-hrvatskom rječniku iz 1860. uopće ne navodi rod hrvatskih riječi, a i u Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenoga nazivlja iz 1874. – 1875. vrlo rijetko označava rod hrvatskih riječi (npr. *pest*, *studen*), no njima je, koliko mi je dosada poznato, tek tada prvi put doista pridružio i *pelud* kao imenicu ženskoga roda. Rekao bih da je to učinio – zabunom!

Svi koji pišu o rodu te imenice, pa tako i spomenuti rad u Jeziku, uspoređuju je s rijetkim imenicama s istim završetkom na *-ud*: *labud* i (starija riječ) *želud*, a one su muškoga roda. U radu se dodaje da bi tu pripadale i riječi *mrgud* i *Lopud*, a meni je palo na pamet da tu treba dodati i riječ *Poljud* koja je, mislim, i posebno zanimljiva. *Poljud* je riječ koja je nastala od latinske osnove ženskoga

roda, a u nas je postala baš muškoga roda. Tako znamo (ili ne znamo!) što se sve zbiva na *Poljudu*, a nikako na *Poljudi*.

Možda će tko primijetiti da sve to još ne mora značiti da se Šulek 1874. zabunio, jer zašto on ne bi svojoj kovanici odredio baš ženski rod? Tko zna što je on pritom mislio? Možda na neke zbirne imenice ženskoga roda – no njih ipak nema sa završetkom na *-ud*. Doduše, očito je da mu nije bila presudna funkcija *peluda* koji on opisuje kao „oplodjujući prašak“ kao što mu funkcija nije bila važna ni za njegov *pestić* (koji se nije uvrijedio) pa nije bila presudna ni za Maretića, jer je mjesto Šulekova *pestića* preporučio *tučak* koji je prvotno „kratko, teško metalno oruđe s okruglim krajevima kojim se tuca, (...) tucalo“ (V. Anić).

Šulek se, mislim, ipak zabunio i ne vjerujem da je to lako osporiti, jer za njega je *pelud* barem od 1856. godine imenica muškoga roda! I nije dokaz za to neki dosad nepoznati njegov rječnik, već nešto mnogo važnije – školski udžbenik. Šulek je, naime, 1856. u Beču izdao knjigu koja ima naslov *Biljarstvo. Uputa u poznavanje bilja*. Logično je zaključiti da imenicu *pelud* prvi put spominje tamo gdje govori o cvijetu, a vidi se to i po tome što na 38. str. jedini put spominje i latinski naziv pišući ovako: „*pelud* (pollen)“. U opisu cvijeta *pelud* spominje još desetak puta, ali dokaz za muški rod su, sasvim dostatno, ovi njegovi izrazi uz naslov *prašnici* (i uz moj kurziv): „od kojega pomoću *peluda* postaje plod“, „prašnice su kao kesice, pune *peluda*“, „*pelud*, što je u prašnicah, ponajviše je žučkast“.

Pelud je, dakle, kao imenicu muškoga roda do Šulekova rječnika iz 1874. upamtilo čak 18 generacija, a njegov rječnik nikad nije mogao imati tolik utjecaj. Ne vjerujem da se Šuleku u njegov udžbenik umiješao neki ondašnji lektor, promijenio *peludu* rod pa se Šulek stoga naljutio i, eto, u svom rječniku

znanstvenoga nazivlja stavio *f.*, tj. femininum – ženski rod. No, bilo bi dobro (a nađe se onih kojima su takve stvari vrlo zanimljive) pomno ispitati kako su u to vrijeme, a i kasnije, o *peludu* pisali botaničari, pisci udžbenika, posebno pčelarska struka...

Dodajem da u Šuleka pridjev od *pelud* glasi *peludov*, a prema onom što se u navedenom radu u Jeziku govori o odnosnim pridjevima za dijelove biljaka jezični sustav traži ono što je i usvojeno – *peludni*. Šulek, koga je, kako navodi Ljudevit Jonke, Petar Skok nazvao jezičnim genijem, bio je, kao i svaki veliki čovjek, vrlo skroman i nije mislio da je nepogrješiv. On bi sigurno prihvatio mišljenje jezikoslovaca da je ispravniji pridjev *peludni*, a ne znam je li komu poznato nije li možda još za života (umro je 1895.) negdje dokazivao da *pelud* mora biti ženskoga roda, drukčije negoli je pisao 1856. Ako tomu nije tako, onda to znači da se za ženski rod imenice *pelud* ne možemo pozivati na Šuleka, a ne može biti opravdano ni to da se daje prednost ženskom rodu samo zbog toga što u razgovornom jeziku, na temelju spomenute ankete, 65 ispitanika ima pretežno ženski rod „u svim padežima osim u besprijedložnom instrumentalu jednine“, a ispada kako nije toliko bitno što 26 ispitanika ima sve padeže jednine i množine u muškom rodu, dok ih samo 9 ima svugdje ženski rod.

Kada se uzme u obzir da je u samom radu u Jeziku više puta istaknuto kako deklinacija *peluda* u ženskom rodu zapravo nije „jednoznačna i jasna“ te ne „osigurava razlikovnost i prepoznavanje padeža“, jer među 14 padeža čak 9 njih glasi jednako – *peludi*, onda doista ne vidim razloga da se ženskom rodu daje prednost pred muškim. U svakom slučaju, Hrvatski jezični portal morao bi, zasada, barem uzeti u obzir da je *pelud* dvorodnica, a mislim da bi bilo najbolje preporučiti samo muški rod, odnosno mušku deklinaciju, jer za *pelud* ne vrijedi ono što i za imenicu *bol*

koja ima jedno značenje u muškom, a drugo u ženskom rodu. Zato bih se, na kraju, složio sa zaključkom u Jeziku, s tim da ipak stavim muški rod na prvo mjesto, te bi onda zaključak glasio: „Normativnu prednost treba dati čistim sklonidbama pa u skladu s tim *pelud* treba biti dvorodnica, ali takva koja ima dvije čiste sklonidbe – jednu muškoga roda a-vrste

i jednu ženskoga roda i-vrste, a nikako jednu miješanu sklonidbu“.

Ipak ću i ovaj put završiti s Tomislavom Ladanom koji u svojoj knjizi *Etymologicon* (2006.), baš kao i Šulek, tumačeći riječ *pelud*, spominje i *cvjetni prah* i *polen*, ali onda na više mjesta govori samo o *peludu*, tj. *pelud* mu je muškoga roda.

Zlatko Vidulić

**DODIJELJENA ŠRETEROVA
NAGRADA ZA NAJBOLJU NOVU
HRVATSKU RIJEČ U 2015., RIJEČ
ALKOMJER**

U Gradskoj vijećnici Grada Pakraca u subotu 16. travnja 2016. održana je svečana i javna dodjela nagrade za najbolju novu riječ, Nagrade „Dr. Ivan Šreter“. Svečanost je dodjele vodila naša tajnica Snježana Mostarkić. Gostima iz Pakraca, Osijeka i Zagreba, svima nazočnima, obratili su se pozdravnim riječima gradonačelnica Pakraca Anamarija Blažević i predstavnik Šreterove zaklade Franjo Šerić. Članovi Jezikova povjerenstva Nataša Bašić, Mario Grčević, Hrvoje Hitrec i Igor Čatić održali su kraće govore o hrvatskom jeziku. Nazočnima se obratio i Hrvoje Juvančić, tajnik Hrvatskih novinara i publicista. Predsjednica Jezikova povjerenstva i glavna urednica Jezika uručila je nagradu pobjedniku Hrvoju Senješu. Prvonagrađena je riječ *alkomjer*.

Riječi prikuplja Jezik i ocjenjuju ih članovi Jezikova stručnoga povjerenstva – počasni predsjednik Stjepan Babić, predsjednica Sanda Ham, članovi: Jasna Horvat, Hrvoje Hitrec, Mile Mamić, Mario Grčević, Nataša Bašić, Zvonimir Jakobović i Igor Čatić. Nastojimo da povjerenstvo ne bude samo

jezikoslovno, nego da budu zastupljeni i književnici i stručnjaci različitih područja.

Dodjela ovogodišnje nagrade završetak je devetoga kola natječaja za najbolju novu riječ, koji je proveden u 2015. Natječaj provodi naš časopis Jezik, a pokrovitelj je natječaja Zaklada „Dr. Ivan Šreter“. Zaklada i Grad Pakrac organiziraju dodjelu, a Zaklada pobjedniku dodjeljuje novčanu nagradu od 5 000 kn i kipić dr. Ivana Šretera koji je izradio kipar Tonko Fabris.

Časopis Jezik i Šreterova zaklada surađuju od 2007., kada je u Pakracu bila i prva svečana dodjela. Tada smo nagradili Ljerku Arar Premužić za riječ *uspornik* (umjesto *ležécega policajca*). Inače, prva je dodjela, ali samo u upriličenju časopisa Jezika, bila vrlo skromna, u prostorijama Uredništva i uz tek nekoliko uzvanika. Održana je 1994., dobitnik je bio, sada već pokojni, znameniti profesor Bulcsú László za riječ *suosnik* (umjesto *koaksijalnoga kabela*).

Povezanost Jezikova natječaja i Šreterove zaklade posve je naravna – Pakračanin Ivan Šreter žrtva je protuhrvatske politike i to zbog hrvatskoga jezika. Najprije je zbog upotrebe riječi *umirovljeni časnik* umjesto onodobnoga *penzionisanoga oficira* smijenjen s mjesta voditelja bolničkoga odjela u lipičkoj bolnici, potom je optužen da je vrije-